

Економіка

Торчило Софія Олексіївна

студент ОС «Магістр»

спеціальності «Облік, оподаткування та контроль»

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник:

Гура Надія Олександрівна

доктор економічних наук, професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ
МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО
ОПТИМІЗАЦІЇ**

**PECULIARITIES OF TAXATION OF SMALL BUSINESS ENTITIES IN
UKRAINE AND WAYS OF ITS OPTIMIZATION**

***Анотація.** У статті розглянуто особливості оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні, умови використання спрощеної системи оподаткування та розроблено рекомендації щодо шляхів оптимізації оподаткування діяльності малого бізнесу в Україні.*

***Ключові слова:** суб'єкти малого підприємництва, загальна і спрощена система оподаткування, єдиний податок.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день суб'єкти малого підприємництва є невід'ємною частиною будь-якої ринкової системи господарювання. У 2020 році частка малих підприємств у загальній кількості суб'єктів господарювання України становила 99,1% (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка СМП в Україні за 2016-2020 рр.

Суб'єкти малого підприємництва	Кількість суб'єктів				
	2016	2017	2018	2019	2020
всього, одиниць	1,850,034	1,789,406	1,822,671	1,922,978	1,955,119
у т.ч. ФОП	1,558,880	1,466,486	1,483,297	1,560,650	1,599,411
частка СМП у загальній кількості суб'єктів господарювання	99,2%	99,1%	99,1%	99,1%	99,1%

Джерело: складено автором на основі [4]

Розвиток малого бізнесу має значний вплив на прискорення науково-технічного прогресу країни, забезпечує вітчизняний ринок необхідними товарами відповідної якості, а також створює додаткові робочі місця, тобто вирішує численні актуальні економічні, соціальні та інші проблеми. В свою чергу ефективність діяльності СМП залежить перш за все від вибору системи оподаткування, правильності організації системи бухгалтерського обліку та рівня державної підтримки.

Основними перепонами на шляху розвитку малого підприємництва в Україні є високий тягар оподаткування та неузгодженість чи відсутність у деяких сферах нормативно-правового забезпечення. Беручи до уваги те, що розвиток малого підприємництва відіграє важливу роль у формуванні стабільних ринкових відносин та у розвитку національної економіки в цілому, вирішення вищезазначених проблем та впровадження цілої низки необхідних заходів є в інтересах нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних аспектів, що стосуються сутності, особливостей функціонування суб'єктів малого підприємництва та оподаткування їх діяльності присвячено праці ряду вітчизняних науковців таких, як: З.С. Варналій, Н.О. Гура, С.І. Дробязко, Т.В. Заревчацька, М.Я. Матвіїв, Т.Г. Мельник, М.Г. Михайлов, О.М. Потапенко тощо.

Незважаючи на значні досягнення вчених у цьому напрямі, деякі питання залишаються досі не дослідженими. Зокрема, це стосується методів оптимізації оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні.

Метою статті є дослідження особливостей оподаткування суб'єктів малого підприємництва та розробка рекомендації щодо шляхів оптимізації оподаткування їх діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день, законодавством України передбачено дві системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва: загальна та спрощена.

Загальна система оподаткування (Рис. 1) є найбільш популярною оскільки не має обмежень, які стосуються виду діяльності, кількості найнятих працівників та суми доходу від реалізації продукції чи наданих послуг. Також значною перевагою даної системи оподаткування є те, що податки сплачуються не з доходу, а з прибутку (доходів за мінусом витрат). Загальну систему оподаткування може обрати як юридична особа, так і ФОП.

Рис. 1. Ставки податків при загальній системі оподаткування в Україні

Джерело: складено автором на основі [1]

Загальна система оподаткування є вигідною якщо підприємство має значну суму витрат, або здійснює заборонені для спрощеної системи види

діяльності чи веде розрахунки за відвантажені товари, надані послуги не лише у грошовій формі.

Спрощена система оподаткування передбачає заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку (табл. 2). Проте дану систему оподаткування можуть застосовувати не всі фізичні та юридичні особи, а лише ті, які відповідають критеріям, що встановлені Податковим кодексом України.

Таблиця 2

Умови використання спрощеної системи оподаткування

Критерій	1 група	2 група	3 група	4 група
Кількість працівників, осіб	Не передбачено	Не більше 10	Без обмежень	Без обмежень
Максимальний обсяг доходу, грн	167 мінімальних заробітних плат (1,1 млн з 01.01.2022р.)	834 мінімальних заробітних плат (5,4 млн з 01.01.2022р.)	1167 мінімальних заробітних плат (7,6 млн з 01.01.2022р.)	Без обмежень (частка с/г товаровиробництва за рік >75%)
Ставка єдиного податку	Не більше 10% прожиткового мінімуму (548,10 грн щомісяця)	Не більше 20% МЗП (1300 грн щомісяця)	3% доходу (платник ПДВ) 5% доходу (неплатник ПДВ)	Залежить від нормативно-грошової оцінки землі з 1га (0,19-6,33%)

Джерело: складено автором на основі [1]

Спрощену систему оподаткування вигідно застосовувати суб'єктам малого підприємництва якщо:

- їхній бізнес є високоприбутковим, тобто витрати є низькими;
- дохід за рік порівняно невеликий;
- в процесі діяльності використовуються земельні ділянки, оскільки такі суб'єкти звільнені від сплати земельного податку;
- споживачами послуг є населення або підприємства, які також перебувають на спрощеній системі оподаткування;
- немає потреби у здійсненні бартерних або безготівкових розрахунків або веденні діяльності, що заборонена для спрощеної системи тощо.

Реєструючись платником єдиного податку 1-4 групи необхідно враховувати обмеження видів діяльності, які стосуються тієї чи іншої групи. Так, наприклад, ФОП 1 групи можуть займатися лише роздрібним продажем на ринку або наданням побутових послуг населенню, які зазначені у ст. 291.7 ПКУ, а ФОП 2 групи – наданням послуг населенню або іншим платникам ЄП, виробництвом та продажем товарів, діяльністю у сфері ресторанного бізнесу. Платники ЄП 1 та 2 групи не мають права надавати посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінки нерухомого майна, а також займатися виробництвом, продажем ювелірних виробів, дорогоцінних металів тощо.

Відповідно до статті 291.5 ПКУ не можуть бути платниками єдиного податку 1-3 групи суб'єкти господарювання, які займаються:

- організацією та проведенням азартних ігор, лотерей, гастрольних заходів;
- обміном іноземної валюти;
- виробництвом та продажем підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в ємностях до 20 л. та діяльності фізичних осіб з роздрібного продажу пива, сидру та столових вин);
- видобутком, виробництвом та реалізацією дорогоцінних металів та каміння, ювелірних виробів, корисних копалин (крім корисних копалин місцевого значення);
- діяльністю у сфері фінансового посередництва, з надання послуг пошти, телефонного зв'язку, послуг з технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж тощо [1].

Також не можуть бути на спрощеній системі оподаткування: суб'єкти господарювання, у статутному капіталі яких сукупність часток, що належать юридичним особам, які не є платниками єдиного податку, перевищує 25%; представництва, філії та інші підрозділи юридичної особи,

яка не є платником ЄП; фізичні та юридичні особи-нерезиденти; платники податків, які на день подання заяви про реєстрацію платником єдиного податку мають податковий борг (крім, безнадійного податкового боргу, який виник внаслідок форс-мажорних обставин) [1].

Зазвичай суб'єкти малого підприємництва обирають спрощену систему оподаткування, адже вона є досить простою та несе за собою низьке податкове навантаження. Аналіз структури надходжень до місцевих бюджетів показав, що у 2020 році половину доходів місцевих бюджетів (50,2%) становили саме надходження від сплати підприємствами єдиного податку (табл. 3).

Таблиця 3

**Динаміка надходжень єдиного податку до бюджету України
за 2016-2020 роки**

Податок	2016	2017	2018	2019	2020
Місцеві податки та збори	42 261,5	53 282,0	61 026,4	73 575,3	75 686,2
Єдиний податок	17 167,1	24 083,4	29 564,2	35 270,2	38 031,0
Відсоток ЄП в структурі місцевих податків та зборів	40,6%	45,2%	48,4%	47,9%	50,2%

Джерело: складено автором на основі [5]

На нинішньому етапі спрощена система оподаткування є найкращою альтернативою у сфері сприяння розвитку малого бізнесу через податковий механізм. Проте досить багато експертів називають спрощену систему одним із основних інструментів легального ухилення від сплати податків та взагалі виступають за її скасування. Це зумовлено тим, що багато великих підприємств ділять свій бізнес на менші частини і сплачують значно меншу суму податків до бюджету. Незважаючи на усі недоліки спрощеної системи оподаткування, її скасування не є ефективним рішенням, оскільки з великою ймовірністю це спричинить перехід значної кількості суб'єктів малого підприємництва в «тінь» та зменшення податкових надходжень єдиного податку до бюджету.

Отже, основними кроками держави на шляху підтримки розвитку малого підприємництва є:

- організація фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва;
- забезпечення малого бізнесу інформацією та підготовленими кадрами;
- удосконалення існуючої системи оподаткування.

За даними статистики майже 50% суб'єктів малого підприємництва закриваються протягом перших 5 років своєї діяльності, причиною цього є відсутність фінансових ресурсів для підтримки бізнесу та подальшого його розвитку. Так, повне звільнення новостворених суб'єктів малого підприємства від сплати податків на термін від 2 до 5 років дозволить їм досягти істотних фінансових результатів та в свою чергу надалі забезпечити стабільні податкові надходження до бюджету.

Також ефективним способом оптимізації оподаткування діяльності малого бізнесу є запровадження системи, відповідно до якої мале підприємство звільнятиметься від оподаткування за умови реінвестування щонайменше 50% власного чистого прибутку. У короткостроковій перспективі такий крок може погіршити особистий добробут власника бізнесу, який не зможе використовувати весь прибуток підприємства для власного споживання, а також зменшити податкові надходження до бюджету. Проте вже у середньостроковій перспективі за рахунок нарощення капіталу підприємства, розширення виробництва та зростання обсягів реалізації продуктів чи послуг підвищиться як прибуток підприємства, так і податкові відрахування до бюджету. Дана система податкової пільги є досить популярною серед таких країн, як Естонія, Франція, США тощо.

Дослідження показують, що певний відсоток суб'єктів малого підприємництва в Україні не володіє досконалим рівнем знань податкового законодавства та буває не оперативно реагує на його зміни, що зумовлює допущення значної кількості помилок. Через значні розміри штрафів за

порушення законодавства, досить багато суб'єктів малого підприємництва змушені припинити свою діяльність, оскільки функціонують в умовах обмеженості фінансових ресурсів. З метою їх підтримки необхідно створити спеціалізовані консультативні центри, що надавали б малим підприємцям інформацію про зміни у податковому законодавстві та наслідки його порушення.

Ще однією перешкодою на шляху розвитку малого бізнесу в Україні є високі ставки за користування кредитом. Через нестабільність обороту діяльності приблизно лише 10% малих підприємств мають можливість залучати кредитні ресурси для підтримки своєї діяльності.

Держава може сприяти кредитуванню малих підприємств двома способами. Перший спосіб передбачає збільшення кількості окремих державних установ або неприбуткових організацій для кредитування та фінансування малого бізнесу. При цьому відсоток за користування кредитом необхідно встановити залежно від віку, виду економічної діяльності підприємства тощо. Яскравим прикладом ефективності такого способу в Україні є функціонування Німецько-Українського фонду, який заснований урядом спільно з НБУ та Німецьким державним банком розвитку. Завдяки діяльності даної установи підприємці певних областей України мають можливість залучати ресурси із значно нижчими відсотковими ставками.

Другим способом є державне сприяння розвитку кредитних відносин між малим бізнесом та комерційними банками. Задля цього можна запровадити кредитування малого підприємництва банками під гарантії бюджетних коштів; ввести пільгове оподаткування прибутку комерційних банків, одержаного за рахунок кредитування малих підприємств тощо.

Висновки. Виходячи із проведеного дослідження і вищевикладеного матеріалу можна зробити висновки, що мале підприємництво є одним із

найважливіших дійових факторів економічного розвитку суспільства, яке спирається на ринкові методи господарювання.

В сучасних умовах на розвиток суб'єкта малого підприємництва впливає багато економічних чинників, проте найбільший вплив має механізм оподаткування. Основними шляхами оптимізації оподаткування діяльності малого бізнесу в Україні є:

- запровадження системи, за якої малий бізнес звільнятиметься від оподаткування за умови реінвестування щонайменше 50% власного чистого прибутку;
- забезпечення малого бізнесу інформацією щодо змін в чинному законодавстві та підготовленими кадрами;
- підвищення рівня державного сприяння кредитуванню малих підприємств.

Впровадження вищезазначених заходів забезпечить зменшення податкового навантаження на суб'єктів малого підприємництва, що в свою чергу зумовить їх стабільний розвиток, створення нових робочих місць, насичення ринку споживацькими товарами та послугами, розвиток конкуренції тощо.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами і доповненнями // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n10662>
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV із змінами і доповненнями // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. №540-IX із

змiнами i доповненнями // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

4. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/>
6. Апостолюк О.Ю. Напрями вдосконалення оподаткування малого підприємництва в Україні. Економічна наука. 2017. № 7. С. 93-97.